

DE REÛNIE VOORBIJ

De schaduw van een Indisch kampkind

DE REÛNIE VOORBIJ

De schaduw van een Indisch kampkind

Bert L. T. van der Linden

Utrecht
2015

Copyright © 2015 Bert L.T. van der Linden

Omslag foto: Australian War Memorial / Kandangan 15 september 1945

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere
manier, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.
Voor overname kunt u zich wenden tot: bertvdl@planet.nl

ISBN 9789402137736
www.bravenewbooks.nl

*Voor ik uw jammeren hoor en U wegsleuren zie voor mijn
ogen!
Zo sprak de stralende Hektor en strekte zich uit naar zijn
zoontje,
Ach, maar het kindje boog schreiend terug naar de borst van
zijn voedster,
Hooggegordeld; verschrikt door het zien van zijn vriendelijke
vader...*

Homerus, *Ilias*

(Vert. A.W. Timmerman)

Opgedragen aan mijn vader Dr. A. L. V. L. van der Linden

OPROEP VOOR EEN REÛNIE

‘Waar denk je aan?’

‘Niets.’

Het huwelijk, een kaperbrief voor lief en leed. Met zijn nietszeggend ‘niets’ voorkomt hij verdere vragen, is zijn ervaring.

Het Niets nietst zichzelf, van wie was die onzinnige uitspraak ook alweer, Heidegger, Sartre? Niets, betekenisloze afwezigheid, hoezo een werkwoord? Vanwaar eigenlijk ineens zijn preoccupatie met dit terloops uitgesproken antwoord?

‘Ik ga even nog een paar boodschappen doen, zorg je ervoor dat jij je verkleed hebt als ik terugkom? We moeten dan meteen weg, anders komen we nog te laat voor je reünie.’

Hij houdt van haar stem, van de heldere nauwelijks gemoduleerde klank met die licht geaffecteerde boventoon. Zou hij zich die stem nog kunnen herinneren als ze er niet meer zou zijn? Of is dat het eerste wat je van iemand vergeet: de klank van de stem?

Een doffe slag, een klik, de voordeur valt in het slot en de stilte valt met de deur in huis.

Hij gaat verzitten en leunt opgelucht achterover in de ligstoel op het balkon en laat de beschermende stilte van het huis achter zich. Voorlopig alleen, alleen met zijn gedachten; tenminste, als hij alle geluiden die opstijgen rond het appartementgebouw waar ze wonen negeert. Want rondom hem wordt de wereld opgebroken en barst de binnenstad uit zijn voegen onder hamer- en kwinkslagen. Niks achter de geraniums, maar achter de betonnen wand van het balkon met de

hardhouten bruingelakte balustrade. Die mag trouwens wel weer eens een verfbeurt hebben.

Sinds zijn pensionering is zijn oorlogsverleden als een fata morgana opgedoemd. Hij tuurt ernaar op afstand, zoals hij nu omhoogkijkt naar de langzaam uitwaaierende, zomerse sluierwolken. Dat verleden bestaat alleen in zijn hoofd: er zijn geen foto's van, geen brieven, geen voorwerpen of aandenkens, niets. Ook niet van de wereld die daaraan voorafging. Alles is gestolen, vernield, vernietigd, opgebrand. De indrukken van zijn latere reis 'back to the roots', langs de vage sporen die zijn ouders en voorouders in zijn geboorteland hadden achtergelaten, hadden eerder emoties opgewekt dan beelden uit dat verleden. Hetzelfde gold voor de zogenaamde pelgrimsreis langs de erevelden, die hij decennia later nog met zijn oude moeder had gemaakt in gezelschap van andere nabestaanden.

De uitnodiging voor de reünie heeft aan de vage herinneringsbeelden die hij nog wel heeft een reële dimensie toegevoegd: reële mensen, vertegenwoordigers uit het verleden die je in levenden lijve kunt ontmoeten en een hand kunt geven. De opkomende weerstand bij het lezen van de uitnodiging heeft hij uit beleefdheid tegenover de initiatiefnemers afgelegd. De genodigden kende hij ook nauwelijks persoonlijk. Wat moet hij met die geïnviteerde lotgenoten?

Het panorama achter de balkonrand vertoont wel het beeld van een verwoeste stad, maar de oorlog, de Tweede Wereldoorlog, is al decennia uit dat beeld verdwenen. Het spoorwegstation waarvandaan de Joodse medeburgers en de weeskinderen op transport werden gezet naar hun einde is nu een spoorwegmuseum dat vooral een populaire attractie is voor ouders met kinderen die van treinen houden. De wederopbouw daarna heeft met de huidige moderniserings- en vernieuwingsdrang niets meer te maken. Wanneer was dan eigenlijk de Derde Wereldoorlog? Dat vroeg een

meisje uit groep 8, toen hij daar weer eens een gastles gaf, over de uit het zicht van latere generaties verdwenen wereldoorlog in het mythische rijk van Insulinde. Die moet nog komen, had hij geantwoord. De leerkracht was over dat antwoord niet eens verbaasd geweest.

Jezus, wat moet hij eigenlijk nog met die oorlog? Nu het ‘nooit meer oorlog’ van destijds volledig is gelogenstraft door het niet-aflatende geweld dat de wereld teistert, wordt dat herdenken en gedenken zo’n opgelegd pandoer. De aandrang om daaraan nog wat oorlogen van later toe te voegen om te herdenken wordt bovendien ook steeds groter. Zou iemand zich nog voor zo’n oude oorlog interesseren? Misschien alleen nog de slachtoffers – vandaar die reünie? Voelt hij zich dan slachtoffer met recht van erkenning en spreken? Sinds zijn komst met zijn moeder in Nederland, HOLLAND, had hij zich met dat verleden dat zij achter zich hadden gelaten, nooit meer beziggehouden. Niks taboe-onderwerp, gewoon niet langer van betekenis. De strenge winter van ’46-’47, met sneeuw en kolen op de bon, die zijn moeder en hij met zijn slee gingen ophalen bij de kolenboer. Zo begon het nieuwe leven in een nieuwe wereld. Wie heeft daar nog weet van, wat is het belang? En al die jaren daarna, waar houdt een mens zich dan al niet mee bezig?

Hij had de uitnodiging voor die reünie aanvaard, zonder zich rekenschap te geven van waar hij ja tegen zei. Hij wordt zich nu ineens zijn eigen ademhaling bewust, die gepaard gaat met dat onrustige gesnuif dat hij herkent uit de tijd dat hij hartritmestoornissen had. Zijn nekspieren verhardten. Zijn hele lijf spant zich, verkrampt. Hij bereidt zich voor op... op wat eigenlijk?

Julia had hem opgebeld: ‘Heb jij ook een uitnodiging gekregen voor die bijeenkomst?’

Hij had bevestigend geantwoord.

‘Ga je er heen?’ Het was duidelijk dat ze hoopte dat hij nee zou zeggen. Hij zei echter niets en zijn zwijgen had ze vervolgens als bevestiging opgevat. ‘Dan ga ik er ook naartoe. Ze moeten alleen wel van mijn herinneringen afblijven!’ Haar toon had ongeremd agressief geklonken.

Julia kende hij al zo lang als hij de wereld kende. Die wereld begon voor hen beiden in het kamp waar zij onwetend waren ingedaald. Het zou later een begrip worden: ‘het kamp’ en vooral ‘Jappenkamp’. Maar hun kamp telde eigenlijk niet mee in de publieke discussies en oorlogsliteratuur. Hun kamp bevond zich op het eiland Borneo, naderhand herdoopt tot Kalimantan, een naam zonder oorlogsverleden. Het bevond zich dus niet op Java, waar de archetypen van het Japanse kamp zich bevonden: grote stadsetto’s en gevangenisterreinen. Daar had zich het grote drama afgespeeld dat al lang officieel was gecanoniseerd en bijgezet in de herdenkingstempels en erebegraafplaatsen van na de oorlog. Hun kamp telde niet mee voor de geschiedenis, integendeel: die opsluiting in een besloten, maar overzichtelijke afzondering deed afbreuk aan het zorgvuldig geregisseerde drama van verschrikking, dood en verderf. Hun kamp was te veel uitzondering op de regel om aandacht te verdienen en opgenomen te worden in de collectieve herinnering.

Hun kamp was een weggetje met daarlangs een vijftal witte, stenen huizen, officierswoningen op het voormalige kazerneterrein van het heldhaftig verdwenen koloniale leger. Dat klinkt idyllischer dan het was. De huizen waren leeggeplunderd door de bewoners van de stad. Die lieve bevolking die ons altijd zo’n koloniale zorg was geweest. En per huis waren er zo’n twintig volwassenen en kinderen in gehuisvest met hun haastig bijeen gezochte bezittingen die ze hadden mogen meenemen. Een matras, boeken, huishoudelijke zaken, en hun eigen voedselvoorraden.

Een kale strook land tussen de huizen en een tak van de rivier die als gracht het kampterrein omsloot. Later werd die strook land door de

vrouwen van het kamp opgedeeld in perken en bewerkt om er groenten en fruit op te telen als aanvulling op het dagelijkse voedselrantsoen. Tussen die perken liepen twee paadjes naar twee vlonders in de gracht waar de vrouwen water haalden en de was deden. Aan de overkant van de gracht tekenden zich de lage huizen af waar de stad begon. De dienstwoning van zijn ouders, zijn geboortehuis, kon je vanuit het kamp zien. Er was nog een pad in tegenovergestelde richting, naar verder weg zonder dat je de bewaakte poort naar de stad door hoefde, maar er was wel een afrastering die delen van het kazerneterrein scheidde, met Japanse bewakers voor de doorgang.

Buiten woedde een ongekende oorlog, maar binnen de beslotenheid van het kamp bestond een eigen kinderwereld waarvan hij deel uitmaakte, evenals Julia en haar broer Joost. Met hen zou hij veel later in Holland weer verenigd worden en als pleegkind met hen opgroeien tot hij volwassen werd en toetrad tot een wereld waarvan die oorlog al lang geen deel meer uitmaakte.

Hij had er zelf dan ook eigenlijk niet bij stilgestaan wat zo'n reünie voor hemzelf of voor anderen zou kunnen betekenen. Eigenlijk waren er nauwelijks momenten geweest dat hij aan zijn medekampkinderen had gedacht. Hij had ook nooit enige aandrang gevoeld om hen weer te ontmoeten, laat staan om ervaringen en herinneringen uit te wisselen. Herinneringen uitwisselen had hij ook nooit met Julia en haar broer gedaan. 'Mijn herinneringen', had Julia gezegd.

'Wat kunnen jullie nou voor herinneringen hebben,' was het commentaar van zijn inmiddels zeer oude en onsterfelijke moeder geweest, 'jullie waren nog zo klein!'

Hij zou te klein geweest zijn voor de zwaarte van herinneringen aan de oorlog. Straks zag hij ze weer op televisie, die kleine kinderen op de vlucht voor oorlogsgeweld: huilend van angst, schreeuwend van pijn, lachend bij